

Z řady jeho vědeckých studií vyplývá, že zbožnost a prostá víra, jichž se mu především dostalo s prvními vlivy domova, nedoznaly nijaké újmy, nýbrž sejevily tím silnější, čím více rostly jeho vědomosti.

Oblasti přírody, zejména těla a duše člověka, pro něj představovaly dějiště božské činnosti. Teleskop, mikroskop, pitevní nůž mu sloužily pouze k tomu, aby na obdiv stavěl nové divy božské moudrosti a moci. Podle něho „univerzální analogie“ existuje mezi různými oblastmi stvoření. Fyzický svět pro něj byl symbolickým světem duchovního, ten opět Boha.

Bylo to v době, kdy se v něm tyto myšlenky řadily v ucelenou filozofii. Kdysi inženýr, učenec a filozof se stal teologem. Jeho studie vedly k tomu, že vesmír pokládal za existující z Bytosti Nekonečné Lásky a pro ni. Svrchovaný božský účel vládne všim stvořením. Život vesmíru, ať fyzický nebo duchovní, byl mu činností Božské lásky. Život a Lásku považoval za totožné. Vesmír viděl coby uspořádaný celek, jehož funkcí je sloužit božskému účelu, jímž je stvoření člověka a jeho vedení tak, aby byla zachována jeho svoboda a aby opětoval Božskou Lásku.

Od r. 1745 do konce svého života se Swedenborg věnoval výlučně teologii. Vzdal se úřadu v báňské radě a začal intenzivně studovat bibli v původních jazycích. Zprávy Královského kolegia dolů za r. 1747 obsahují tento záznam:

„15. června asesor Emanuel Swedenborg Kolegiu dolů odevzdal královský dekret, jímž byl sprostěn povinností v Královském kolegiu. Po dobu svého života si podrží polovinu platu jako asesor. Všichni členové Královského kolegia vyslovili politování, že ztrácejí tak vzácného kolegu. Požádali asesora, aby se laskavě zúčastňoval zasedání kolegia, dokud nebude rozhodnuto i ve všech případech, které se začaly projednávat za jeho účasti v kolegiu, s čímž asesor laskavě souhlasil.“

Není možné předložit představu o Swedenborgově učení poukazem na některou z tradičních škol křesťanského myšlení. Prameny jeho nauk nelze nalézt v díle jeho předchůdců, ani v běžných představách jeho doby. Nevstoupil do nijakého teologického učiliště. Jeho stanovisko však lze snadno pochopit, věnujeme-li pozornost jeho tvrzením, která byla upřímně a důsledně dodržována v druhé části jeho života.

Na začátku spisu Arcana Coelestia (1749–56), jeho prvního a největšího díla vykládajícího bibli napsal:

„Z Božského milosrdenství Páně bylo mi nyní po několik let popráno být stále a nepřetržitě ve společnosti duchů a andělů, slyšet je mluvit a naopak zase mluvit s nimi. Tak mi bylo dáno slyšet a vidět podivuhodné věci, které jsou v příštím životě, a které se nikdy dříve nedostaly k vědomí nijakého člověka, aniž vešly do jeho představ. Byl jsem

tam poučen o různých druzích duchů, o stavu duše po smrti, o pekle, čili žalostném stavu nevěřících, o nebi, čili o nanejvýš blažném stavu věřících, a zejména o nauce o víře, která je uznávána v celém nebi.“

Toto pozoruhodné tvrzení se vine všemi Swedenborgovými teologickými spisy. Nesměruje jen k pouhému dogmatickému tvrzení něčeho. Swedenborg se snaží ukázat, že jeho doktríny jsou rozumové a že jsou správným odvozením z Písma svatého. Jsou předkládány veskrze jako souhrn materiálu, který měl z pověření Boha oznámit světu. V pozdějších letech se mohl na svá vědecká a filozofická díla dívat jako na přípravu Božské Prozřetelnosti k jeho duchovnímu poslání. V dopise Oetlingovi (1766) Swedenborg píše:

„Proč jsem byl coby filozof vyvolen? Příčina byla ta, že duchovní věci, nyní zjevené, mohou být určeny a chápány přirozeně a rozumově, neboť duchovní pravdy se vztahují k přírodním pravdám. Z té příčiny jsem byl Pánem uveden nejprve do přírodních věd a tak jsem byl připravován, a to od roku 1710 do 1744, kdy mi Nebe bylo otevřeno.“

Jeho uvedení do duchovního světa bylo nutné v zájmu poslání, jež měl splnit. Měl přesvědčit lidi o reálnosti onoho světa. Musel tedy na základě zřejmé zkušenosti poznat, že člověk je nesmrtelný, že všechny lidské schopnosti a síly zůstanou po smrti hmotného těla zachovány. Duchovní svět je okolím ducha člověka. Fyzickou smrtí na-

vždy končí lidská existence v tomto světě. Vědomí člověka pak procítá ve skutečnosti dalšího života.

V díle nazvaném Nebe a peklo (1758) Swedenborg popisuje duchovní svět. Líčí jeho stvoření a uspořádání. V oné oblasti, tvrdí, jsou všichni, kteří kdy žili kdekoliv na zemi. Lidstvo tam není ohromným neorganizovaným davem. Je roztríděno do skupin, čili společností, lišících se vlastnostmi, tedy kvalitami života. Určitá hodnota lásky či vůle člověka přivádí k těm, kteří jsou téhož uzpůsobení. Z toho důvodu Swedenborg učí, že život člověka na zemi určuje ráz jeho posmrtného života. Soud, který očekává každého muže i ženu, nemá být pokládán za trest nebo za odměnu. Požívaje plné svobody dané Bohem, je člověk přitahován k společností, jejichž charakter a život se podobají jeho vlastním. Onou „Velikou propastí“, která dělí nebe od pekla, je protiklad mezi pekelnou láskou, čili láskou k sobě, a láskou nebeskou, která je láskou k Bohu a k bližnímu.

Ačkoliv dílo Nebe a peklo je toliko jedním z menších Swedenborgových teologických spisů, přece jen představuje novou éru v náboženském a filozofickém myšlení lidstva. Žádná rekonstrukce teologie nemůže obstát, pokud bude ignorovat toto zjevení osudu člověka a duchovního pozadí světových událostí. Závoj, který po tolik tisíciletí zakrýval pravdu o příštím životě člověka, byl odstra-

něn. Fyzickému vesmíru je vykázáno jeho skutečné místo v systému stvoření. Bylo o něm zjeveno, že je pouhým lůnem, z něhož se rodí nejreálnější a trvalý život člověka.

Swedenborg tvrdí, že přednosti, jichž se mu dostalo, mu byly dány pouze pro určitý, přesně vytyčený účel. Jeho poslání je označeno za podstatnou součást Božského díla ke spáse lidstva. Lidstvo totiž prošlo několika různými věky. Každému věku se od Boha dostalo jistého zjevení, které se hodilo k jeho rázu a potřebám. Hebrejští patriarchové a jejich potomstvo byli povoláni a Božskou Prozřetelností vedeni z důvodu, aby uctívání jediného pravého Boha mohlo být na zemi udržováno, aby zjevení onoho Boha mohlo být dáno a uchováno. Jiné období v duchovních dějinách lidstva započalo vtělením Boha. Pán Ježíš Kristus byl ve svém životě na zemi Bůh zjevivší se lidem v Člověčenství, které na Sebe zrozením vzal. Pravda, která byla inspirací oznámena evangelistům a je obsažena v evangeliích a v knize Zjevení Janova, byla dalším poskytnutím duchovního světla, jehož se nemohlo dostat dřívějším věkům.

Swedenborgovo význačné poselství bylo nezbytné proto, aby za jeho dnů bylo na světě zahájeno nové duchovní období. Ryzost a prostota starodávné křesťanské víry totiž vymizely. I byl učiněn krok k výstavbě nového světa, k výchově nového ducha lidí, k zřízení nové církve, jejíž víra by přeskočila za

dosud existující hranice a během doby by začala inspirovat celé lidstvo.

Nejsmělejší a nejúžasnější prohlášení učiněné Swedenborgem se týkalo tohoto počátku nového duchovního omilostnění. V posledním teologickém díle, které vydal pod názvem Právě křesťanské náboženství, napsal:

„Ježto Pán nemůže Sebe projevit v osobě ... a přece předpověděl, že přijde a založí Novou církev, která je Nový Jeruzalém, vyplývá z toho, že učiní tak skrze člověka, který by nejen mohl přijmout nauku této církve svým rozumem, nýbrž ji také uveřejnit tiskem. Že Pán přede mnou, služebníkem Svým, se zjevil a mne k tomuto úkolu vyslal, a že poté zrak mého ducha otevřel a tak mne uvedl do duchovního světa a dovolil mi vidět nebesa a pekla, jakož i rozmlouvat s anděly a duchy. A to nyní nepřetržitě již mnohá léta dosvědčuji v pravdě, a rovněž, že od prvního dne onoho povolání jsem nepřijal nic, co se týče nauk oné církve od nějakého anděla, nýbrž od samotného Pána, když jsem četl Slovo.“

Druhý příchod Páně není již opakováním prvního. Na rozdíl od obecného mínění v době nezahrnuje další vtělení Páně. Podobně jako první příchod, byl i druhý uskutečněn skrze konečné lidské zprostředkování. Takovým způsobem je zachováván jen Božský řád. Skrze zprostředkování Panny Marie postupovalo vtělení Boží na základě prostřed-

ků řádu. Lidská víra nebyla vynucována nějakým náhlým divadelním zjevením se Boha. Víra byla zažehnuta, když lidé, slyšíce slova Páně a jsouce svědky Jeho skutků poznali, že On je vtělený Bůh.

„Druhý příchod Páně,“ píše Swedenborg, „není v osobě, nýbrž ve Slově, které je od Něho a jest On sám.“ (Pravé křest. náboženství, 780.)

„Aby mohl být ustavičně přítomen, odhalil mi duchovní smysl Svého slova, v němž Božská Pravda je ve svém světle, a v tomto světle je On ustavičně přítomen.“ (Pravé křest. náboženství, 780.)

V první kapitole spisu Nový Jeruzalém a jeho nebeská nauka Swedenborg naznačuje, že doslovný smysl Slova Božího v sobě chová duchovní smysl, jehož podstatu byl pověřen odhalit. Jako příklad je uvedeno, kterak apoštol Jan, sestupující od Boha z nebe popisuje svaté město. V čistě přirozeném smyslu slov, jimiž je ono vidění popsáno, jsou obsaženy podrobnosti duchovního myšlení a náboženského života, které budou charakterizovat nově zřízenou církev na zemi. Jako Nový Jeruzalém byl viděn „sestupující dolů od Boha z nebe“, tak celá soustava duchovní pravdy, která má učinit a osvěcovat lidstvo, veskrze Božská svým původem. Skrytě je obsažena ve Slově.

Zbytek knihy tvoří stručný výklad hlavních nauk obsažených ve Swedenborgových teologických spisech. Jsou to nauky, které

mají vztah nejen k lidskému rozumu, nýbrž též k vůli a životu člověka. Hlavní Boží podstatou je Lásky, proto celá Swedenborgova soustava učení představuje odhalení toho, co tento výraz obsahuje, i prostředků, jimiž by ona láska mohla být vštípena do jednotlivých srdcí a způsobit proměnu společenského života lidské rasy. „Veškeré náboženství se vztahuje k životu,“ napsal Swedenborg, „a životem náboženství je konání dobra.“ Nebeská nauka v celém svém zjevení člověku o jeho duchovní podstatě směřuje k jedinému cíli: aby skutky člověka čím dále tím více vyvěraly z lásky vštípené do srdce Bohem.

Odůvodnění takovýchto tvrzení, předkládaných Swedenborgem, se může dostavit teprve když jednotliví čtenáři životnost a zdravý smysl jeho učení rozpoznají. V tomto případě, jako v jiném dřívějším, je odpověď učedníků na každé překvapení, na každé váhání, na jakýkoli úžas a pochybování tato: „Pojď a hled.“

Swedenborg zemřel 29. března 1772, když dlel na jedné ze svých četných cest do Anglie. Téměř třicet let žil v tichém ústraní. Za hranice cestuje toliko za tím účelem, aby byl přítomen vydání svých děl. Ti, kdož ho znali, ho líčí jako muže nejen učeného, nýbrž i jako člověka s prostými, uhlaženými a příjemnými způsoby. Veselý ve společnosti, milovník dětí a libující si ve společnosti inteligentních přátel, byl přístupem všem